

УДК 343.14

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11>

ПОНЯТТЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ СТОРОНАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Дульський О.Л.,
доктор філософії в галузі права,
Заслужений юрист України,
докторант Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-4711-1106

Дульський О.Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження.

Збирання доказів є першою, важливою складовою у забезпеченні процесу доказування у кримінальному провадженні. Його зміст полягає у пошуку фактичних даних, які дозволять встановити обставини кримінального правопорушення та забезпечити об'єктивність у досягненні завдань кримінального провадження. Зважаючи на особливості діяльності уповноважених суб'єктів, які залучаються до доказування, є потреба у формуванні належних теоретичних основ окресленої діяльності, що забезпечить ефективне правозастосування.

Мета даної статті – визначити зміст поняття «збирання доказів сторонами кримінального провадження» шляхом тлумачення його складових елементів.

У роботі проаналізовано основні сформовані науковцями поняття щодо визначення дефініції «збирання доказів», які певним чином відрізняються між собою. Здійснено лінгвістичне тлумачення таких понять як «збирання» та «доказ». Обґрунтовано, що поняття «збирання доказів» може включати в себе такі елементи як: пізнання, знаходження, сприйняття, витребування, вилучення, збереження та фіксація. Визначено їх дефініції та звернено увагу на їх функції у кримінальній процесуальній діяльності під час збирання доказів.

Проведений аналіз засвідчив, що під час формування визначення поняття «збирання доказів» сторонами кримінального провадження: 1) доцільно застосовувати такий його елемент як «знаходження», який охоплює такі терміни як «пошук», «виявлення», «отримання», «одержання» та які окремі науковці визначають їх як самостійні елементи процесу збирання доказів і вживають поряд із терміном «знаходження»; 2) між такими термінами як «фіксація» та «закріплення», що є синонімами, слушно вживати як елемент діяльності зі збирання доказів саме «фіксацію», адже він є ширшим за змістом.

Підсумовано, що збирання доказів сторонами кримінального провадження являє собою пізнавальну діяльність уповноважених на це суб'єктів, яка полягає у знаходженні, сприйнятті, витребуванні, вилученні, збереженні, фіксації фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження, відповідно до нормативно-правових актів, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та враховуючи практику Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: пізнання, знаходження, сприйняття, витребування, вилучення, збереження, фіксація, суб'єкт.

Dulskiy O.L. The concept of gathering evidence by parties of criminal proceedings.

Collection of evidence is the first, important component in ensuring the process of proof in criminal proceedings. Its content consists in finding actual data that will allow establishing the circumstances of a criminal offense and ensure objectivity in achieving the objectives of criminal proceedings. Taking into account the specifics of the activity of the authorized subjects involved in the proof, there is a need to form the appropriate theoretical foundations of the outlined activity, which will ensure effective law enforcement.

The article analyses the main concepts formed by scholars regarding the definition of «evidence collection», which differ in certain respects. The author provides a linguistic interpretation of such concepts as «collection» and «evidence». It is substantiated that the concept of «collection of

evidence» may include such elements as: cognition, finding, perception, demand, seizure, preservation and recording. The author defines their definitions and draws attention to their functions in criminal procedure in the course of evidence collection.

The conducted analysis proved that during the formation of the definition of the concept of «gathering evidence» by the parties of criminal proceedings: 1) it is appropriate to use such an element as «finding», which includes such terms as «search», «detection», «receiving», «obtaining» and which individual scientists define them as independent elements of the evidence-gathering process and use them alongside the term «finding»; 2) between such terms as «fixation» and «backing», which are synonyms, it is correct to use «fixation» as an element of the activity of gathering evidence, because it is broader in meaning.

It is concluded that the gathering of evidence by the parties to criminal proceedings is a cognitive activity of the subjects authorized to do so, which consists in finding, perceiving, demanding, separation, preserving, fixing actual data that are important for criminal proceedings, in accordance with normative legal acts, decisions of the Constitutional Court of Ukraine, resolutions of the Plenum of the Supreme Court and taking into account the practice of the European Court of Human Rights.

Key words: cognition, finding, perception, retrieval, extraction, preservation, fixation, subject.

Постановка проблеми. Збирання доказів є першою, важливою складовою у забезпеченні процесу доказування у кримінальному провадженні. Його зміст полягає у пошуку фактичних даних, які дозволять встановити обставини кримінального правопорушення та забезпечити об'єктивність у досягненні завдань кримінального провадження. Зважаючи на вищевикладене, поняття «збирання доказів» має бути однозначним з метою його правильного тлумачення та застосування сторонами кримінального провадження. Проблематика має як кримінальний процесуальний аспект (дотримання вимог кримінальної процесуальної форми), так і криміналістичний аспект (практична реалізація поставлених завдань).

Мета дослідження. Надати тлумачення поняття «збирання доказів сторонами кримінального провадження», комплексно дослідивши особливості реалізації вказаної діяльності.

Стан опрацювання проблематики. Проблеми збирання доказів є предметом наукових досліджень у працях Ю.П. Аленіна, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, Є.Д. Лук'янчикова, В.Т. Маляренка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, М.А. Погорецького, Д.Б. Сергєєвої, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шумила та інших вчених. Водночас, варто звернутися до такої проблематики у зв'язку із змінами, що відбулися у нормативно-правовому регулюванні кримінального провадження, реалізацією євроінтеграційного напрямку розвитку нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Нині досі тривають наукові дискусії щодо змісту процесу доказування у кримінальному провадженні. Це спонукає до висвітлення ключових позицій вчених такої проблематики.

Микола Анатолійович Погорецький виділив три основні наукові концепції, якими представлена теорія кримінального процесуального доказування. Найпоширенішою серед них є концепція, що полягає в розумінні доказування як кримінальної процесуальної діяльності зі збирання, перевірки та оцінки доказів (М.М. Михеєнко та ін.). Наступними є: теоретична концепція кримінального процесуального доказування (В.П. Гмирко), наукова концепція кримінального процесуального доказування та ін. [1, с. 66–68]. Водночас, заслуговує на увагу авторська концепція кримінального процесуального доказування М.А. Погорецького, яка ґрунтується на формі (типі, моделі) вітчизняного кримінального процесу, яка впроваджена чинним Кримінальним процесуальним кодексом України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК України), а також на трьох класичних кримінальних процесуальних функціях: обвинувачення, захист, судовий розгляд та вирішення справи (здійснення правосуддя). Вченим виокремлено два зовнішніх структурних елементи кримінального процесуального доказування:

1) отримання доказів;

2) використання доказів [1, с. 70]. Микола Анатолійович Погорецький роз'яснює, що отримання окремого процесуального доказу – це не одномоментний акт, не пасивна діяльність, а активна цілеспрямована пізнавально-практична й розумова діяльність суб'єктів доказування, яка складається з окремих взаємозалежних та взаємовпливових елементів: а) пошуку, виявлення (встановлення), а при необхідності, вилучення фактичних даних та їх джерел; б) перевірки, оцінки фактичних даних і їх джерел, їх процесуального оформлення (закріплення) й власне надання

фактичним даним та їх джерелам уповноваженими суб'єктами кримінального процесу значення певного доказу у кримінальному провадженні [2, с. 311].

Василь Іванович Фаринник, розглядаючи проблему формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України, як елемент доказування виділяє – збирання доказів. На його думку, структуру збирання доказів у процесуальних джерелах слід розглядати як врегульовану КПК України діяльність уповноважених суб'єктів, що складається з виконання пошукових, пізнавальних, посвідчувальних, правозабезпечувальних заходів [3, с. 56]. Окрім цього, О.І. Гвоздік та О.С. Старенький зауважують, що збирання доказів у кримінальному провадженні й оцінка їхньої належності передбачає «вписування» останніх у контекст гіпотетичної картини розвитку розслідуваних подій, з позиції якої визначається їх значущість для проведення слідчих заходів і доказових процедур. Збирання доказів вчені розглядають у контексті дослідження проблематики формування доказової бази у кримінальному провадженні як один із його важливих елементів [4, с. 59–61].

Проаналізувавши наукові погляди щодо концепцій доказування у кримінальному провадженні, відзначивши дискусійність змісту процесів «збирання» та «формування» доказів, перейдемо до безпосереднього розгляду такого елементу доказування як «збирання доказів».

За змістом ч. 1 ст. 93 КПК України закріплено, що «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом» [5]. У п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України визначено сторони кримінального провадження. З боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дзнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК України. З боку захисту: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники [5].

У ч. 2 і 3 ст. 93 КПК України визначені загальні засади збирання доказів. Водночас, зміст такого поняття не роз'яснюється у згаданому правовому акті та інших джерелах кримінального процесуального законодавства. Також змушені констатувати, що єдиної думки вчених з цього питання у науковій літературі не сформовано.

Розгляд проблематики доцільно розпочати із тлумачення змісту понять «збирання» та «доказ», як у джерелах кримінального процесуального законодавства, так і наукових працях.

Загалом, у КПК України термін «збирання» у різних формах, а також у словосполученні із терміном «доказ» зустрічається біля п'ятнадцяти разів. Щоправда, зміст цих термінів не роз'яснюється.

В Академічному тлумачному словнику української мови визначено, що «збирання – дія за значенням збирати і збиратися» [6]. Відповідно до тлумачення терміна «збирати», це: «1. Скласти що-небудь до купи, в одне місце..., скласти ... та брати з собою, поміщати куди-небудь те, що складається з кількох або багатьох предметів... 2. Скликати, зганяти, зводити до купи (людей, тварин), скликаючи людей в одне місце, проводити засідання, раду..., об'єднувати кого-, що-небудь... 3. Зосереджувати, скупчувати кого-, що-небудь в одному місці... 4. Поступово приєднувати, складати що-небудь одне до одного, частину до частини... 5. Брати що-небудь з різних місць, від різних осіб і т. ін... 6. Відбирати потрібні предмети з-поміж інших... 7. Зриваючи або піднімаючи з землі, набирати чого-небудь у якійсь кількості... 8. Підбирати що-небудь розкидане, розсипане... 9. Брати що-небудь, охоплюючи цілком...» [6].

Викладене тлумачення терміна «збирати» свідчить, що наведені значення у тих чи інших аспектах характеризують поняття «збирання доказів» стосовно кримінального провадження та його нормативно-правової регламентації (ст. 20, 22, 42, 64–1, 91, 93, 223, 474, 621 КПК України).

Доцільно привести певні приклади, які переконують нас у правильності вищевикладеного тлумачення «збирання» відносно доказів. Як зазначено у ч. 2 ст. 93 КПК України «сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій» [5]. Так як обшук (ст. 234 КПК України) є слідчою (розшуковою) дією, то можемо зазначити, що до одного із її завдань належить відшукання знаряддя кримінального правопорушення (його частин), яке в подальшому уповноваженою особою (слідчий, дізнавач, прокурор та ін.) вилучається та упакову-

ється у спеціальний пакет, що має обліковий номер та зберігається при матеріалах кримінальної справи, або в спеціально обладнаних приміщеннях, сейфах чи металевих шафах [7]. Також, в ході обшуку уповноважені особи вимушені відбирати ті предмети, які вони відшукають з-поміж інших, що не становлять інтересу досудового розслідування. Такі предмети можуть знаходитись будь-де в обшукуваному об'єкті: на підлозі квартири, у тумбах, шафах, сейфах, під ліжком, за настінними картинами, у дворі будинку тощо. Такі дії проводяться для того, щоб довести в суді, що цей предмет (знаряддя) було, зокрема, доказом вчинення кримінального правопорушення. Тобто, збирання доказів охоплює дії з «відшукування» об'єкта.

Змістовно до «збирання доказів» відноситься діяльність із їх «об'єднання». Пояснимо дану тезу на прикладі такої слідчої (розшукової) дії як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України), що проводиться для з'ясування причин розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб. Таких осіб уповноважені особи збирають разом в одному визначеному місці, яким може бути службовий кабінет, спеціально призначене приміщення для допиту, визначена місцевість тощо, після чого безпосередньо проводиться ця слідча (розшукова) дія, із застосуванням спеціально розроблених тактичних прийомів та їх комплексів. У процесі безпосереднього проведення такої слідчої (розшукової) дії, слідчий та інші уповноважені особи, отримують показання таких осіб з метою їх об'єднання: в єдину доказову базу у кримінальному провадженні (кримінальний процесуальний аспект); побудови та конкретизації версій, уточнення загального плану розслідування за криміналістичних засобів його реалізації (криміналістичний аспект). Також відбувається оцінка отриманих показань допитаних осіб задля формування надійної доказової бази й виявлення нових джерел доказів для реалізації завдань кримінального провадження (праксеологічний аспект).

Щодо терміна «доказ», відповідно до Академічного тлумачного словника української мови ним є: «1. незаперечний довід або факт, який підтверджує істинність чого-небудь; підтвердження... 2. Предмет або обставина, які свідчать про чію-небудь провину... речові докази...» [8]. Тлумачення цього терміна може бути прийнято за основу у нашому дослідженні. Конкретизуючи наведене його значення стосовно розглядуваної проблематики, варто додати про формування конкретних доводів після збирання фактичних даних під час досудового розслідування, зважаючи на які слідчий, інша уповноважена особа оцінює його з точки зору корисності задля здобуття інших даних у справі, та достатності для доведення вини особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, чи навпаки – її спростування. Також тлумаченням поняття «доказ» охоплюється як конкретний предмет (речові докази), так і умови, обставини, які свідчать про певні факти у кримінальному провадженні (наприклад, механізм вчинення кримінального правопорушення).

Розглянемо зміст поняття «збирання доказів» у працях вітчизняних вчених.

Свого часу, такі науковці як В.Т. Нор, М.М. Михеєнко та В.П. Шибіко визначали збирання доказів як врегульовану КПК України діяльність слідчого, прокурора, судді і суду з виявлення та фіксації в процесуальних документах і додатках до них матеріальних і ідеальних слідів злочину або іншої події як доказової інформації [9, с. 117]. Тривалий час, за чинності Кримінально-процесуального кодексу України від 28 грудня 1960 року, таке визначення приймалося «за основу», однак, оновлення кримінального процесуального законодавства стимулювало розвиток нових наукових досліджень.

Колектив авторів навчального посібника «Докази та доказування у кримінальному провадженні» (Р.І. Благута та ін.) тлумачать збирання доказів як передбачені законом процесуальні дії слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, які спрямовані на виявлення, витребування й отримання доказів. Після чого додають, що «під збиранням доказів у кримінальному процесі потрібно розуміти сукупність дій, спрямованих на пошук, виявлення, витребування, прийняття, одержання та процесуальне закріплення доказової інформації з дотримання встановленої законом процесуальної форми, а також забезпечення збереження доказів та їх процесуальних джерел до вирішення кримінального провадження по суті» [10, с. 79–80].

У порядку наукової дискусії спробуємо уточнити деякі аспекти запропонованого визначення. Зокрема, відслідковується певна суперечність у твердженнях авторів, адже, у змісті поняття зазначено, що «збирання доказів – це сукупність дій, спрямованих на виявлення, витребування й отримання доказів», а після чого вчені розширюють досліджуване поняття іншими його складовими: «пошук, прийняття, одержання та процесуальне закріплення, збереження». Крім цього,

формування конструкції «збирання доказів – це... докази», є не коректним з точки зору визначення дефініцій термінів (однозначність, системність, відсутність синонімів, точність та мотивованість) [11].

Слід додати, що відповідно до норм КПК України, окрім зазначених суб'єктів (слідчого, прокурора, слідчого судді, суду), збирати докази у кримінальному провадженні уповноважені також: дізнавач (п. 4-1, 19 ч. 1 ст. 3; ст. 40-1; ч. 1-2 ст. 93); керівник органу дізнання (п. 7-1, 19 ч. 1 ст. 3; ст. 39-1; ч. 1-2 ст. 93); керівник органу досудового розслідування (п. 8, 19 ч. 1 ст. 3; ст. 39; ч. 1-2 ст. 93); співробітники оперативного підрозділу (ч. 2 ст. 41); підозрюваний (п. 19 ч. 1 ст. 3; ч. 1, 3 ст. 42; ч. 1, 3 ст. 93); обвинувачений (п. 19 ч. 1 ст. 3; ч. 2, 3 ст. 42; ч. 1, 3 ст. 93); засуджений (п. 19 ч. 1 ст. 3; ч. 2, 3 ст. 43; ч. 1, 3 ст. 93); виправданий (п. 19 ч. 1 ст. 3; ч. 1, 3 ст. 43; ч. 1, 3 ст. 93); особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування (п. 19 ч. 1 ст. 3; ч. 1, 3 ст. 93; ст. 290-293; ст. 498-499; ст. 506); захисник (п. 19 ч. 1 ст. 3; ст. 45-54; ч. 1, 3 ст. 93); законний представник (п. 19 ч. 1 ст. 3; ст. 44; ст. 59; ч. 1, 3 ст. 93); потерпілий (п. 19 ч. 1 ст. 3; ст. 55-58; ч. 1, 3 ст. 93); представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України (п. 19 ч. 1 ст. 3; ст. 64-1; ч. 1, 3 ст. 93).

На думку Н.М. Обрізан, збирання доказів – це діяльність суб'єктів кримінального процесу з виявлення (пошуку), отримання, фіксації, вилучення та збереження доказів за допомогою способів, у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законом [12, с. 21]. Не можемо повною мірою погодитись із цим поняттям, адже воно передбачає, що цю діяльність проводять суб'єкти кримінального процесу, тобто державні органи та посадові особи, які ведуть кримінальний процес, або залучаються до нього, вступають між собою у процесуальні правовідносини, набуваючи процесуальних прав і виконуючи процесуальні обов'язки [13, с. 6]. Ними, зокрема, є заявник, поняті, перекладач, секретар судового засідання, судовий розпорядник тощо, [14; 15], а згідно зі ст. 93 КПК України вони не уповноважені збирати докази. Таким чином, зміст сполучення термінів «суб'єкт кримінального процесу» є занадто широким для поняття «збирання доказів», адже охоплює і тих суб'єктів, які неуповноважені проводити таку діяльність.

Віктор Володимирович Назаров зауважує, що збиранням доказів є врегульована кримінальним процесуальним законом діяльність сторони обвинувачення щодо виявлення й фіксації в процесуальних документах і додатках до них матеріальних та ідеальних слідів кримінального правопорушення або іншої події як доказової інформації, а також діяльність сторони захисту, потерпілого щодо здійснення дій, які здатні забезпечити надання до суду належних і допустимих доказів» [16, с. 196–197]. До визначення вченого слід додати такого уповноваженого суб'єкта на збирання доказів як представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження (ч. 1 ст. 93 КПК України).

Слід уточнити формулювання у наведеному визначенні під час збирання доказів: «фіксації в процесуальних документах і додатках до них матеріальних і ідеальних слідів...». Матеріальні сліди – це відображення механізму події та її результатів на об'єктах матеріального світу [17, с. 138]. Такими слідами, зокрема, можуть бути знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення (ніж, сокира, зброя, транспортний засіб). Ідеальними слідами є сліди у свідомості людини, що являють собою специфічну форму вищого рівня психічного, цілеспрямованого, активного, вибіркового відображення, здійснюваного в чуттєво-раціональній формі, у результаті якого формується відносно адекватний, суб'єктивно-об'єктивний «відбиток» – уявний образ у пам'яті людини, заснований на раніше сприйнятій інформації, та є формою збереження відповідної інформації [18, с. 177–178]. Тобто, зафіксувати в процесуальних документах і додатках до них можна ідеальні сліди та інформацію про матеріальні сліди, а також окремі матеріальні сліди у додатках до процесуальних документів.

Оксана Володимирівна Капліна зазначає, що збирання доказів є складною комплексною діяльністю суб'єктів доказування з їх виявлення, витребування, отримання, закріплення, збереження у встановленому порядку [19, с. 223]. Цілком слушно вченою відзначено складність та комплексність діяльності зі збирання доказів.

На думку М.М. Сербіна, «збирання доказів» є елементом доказування, змістом якого є здійснення уповноваженим (компетентним) державним органом пошукових, пізнавальних, посвідчуючих і правозабезпечуючих дій з метою сприйняття інформації, що міститься в слідах кримінального правопорушення, її вилучення та закріплення в матеріалах кримінального провадження

[20, с. 43]. Слід уточнити запропоноване поняття. Твердження: «збирання доказів... здійснюється уповноваженим (компетентним) державним органом)», з одного боку, є досить широким, адже КПК України визначає конкретних суб'єктів, які уповноважені проводити таку діяльність. З іншого боку, не охоплює діяльність зі збирання доказів сторони захисту. Зокрема, захисник у кримінальному провадженні веде незалежну професійну діяльність щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 року) [21], і не належить до уповноваженого (компетентного) державного органу. Це стосується і потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, підозрюваного тощо, які, у визначених законодавством межах, теж мають право збирати докази у кримінальному провадженні.

Олексій Павлович Метелев вважає, що збирання доказів – це пізнавальна діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, яка полягає у знаходженні, сприйнятті та фіксації в установленому законом порядку відомостей, які мають значення для кримінального провадження [22, с. 178]. Визначення автора теж не враховує повноваження окремих суб'єктів, визначених у ст. 93 КПК України.

На думку В.М. Тертишника, збирання доказів полягає в пошуку та виявленні джерел і носіїв доказової інформації, отриманні (вилученні – щодо речових доказів), а також закріпленні (фіксації) у передбаченій законом процесуальній формі фактичних даних [23, с. 1088]. Варто додати, що «вилучення» носіїв доказової інформації стосується не лише речових доказів, але й, наприклад, документів. Також деталізації потребує термін «отримання», зокрема, щодо речових доказів. Адже, згідно з ч. 2 і 3 ст. 93 КПК України як сторона обвинувачення, так і сторона захисту уповноважена отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів (їх копій), відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок [5]. Окрім цього, вилучати можна не лише речові докази, а і документи, якщо вони не були видані уповноваженій особі за вимогою, наприклад, під час проведення обшуку.

Таким чином, вивчення наведених, а також інших точок зору вчених, свідчить, що кожен із дослідників обґрунтовує своє бачення щодо поняття «збирання доказів», і кожне із них заслуговує на увагу.

Дослідження різних варіантів тлумачення поняття «збирання доказів» численними науковцями свідчить, що до його змісту включаються різні елементи, які відображають процес діяльності уповноважених суб'єктів. Дослідивши різні погляди, провівши власні дослідження, можна підсумувати, що мова йде про такі елементи збирання доказів як: «пошук», «виявлення», «знаходження», «пізнання», «сприйняття», «вилучення», «витребування», «отримання», «фіксація», «закріплення», «збереження», «посвідчення», «правозабезпечення».

Розглянемо вказані елементи детальніше, причому одразу визначатимемо те тлумачення, яке корелюється з тематикою нашого дослідження:

– пошук – це «1. Шукання, розшукування чого-небудь //... Спеціально організоване розшукування кого-, чого-небудь з метою врятування... Пошук даних...» [24];

– виявлення – це «Дія за знач. виявляти», що означає: «...3. Шукаючи, знаходити. // Викривати кого-, що-небудь. // Перевіряючи що-небудь, установлювати якийсь факт» [24]. Юлія Олегівна Байдеріна вважає, що виявлення доказів полягає у пошуку та відшукуванні слідів, об'єктів матеріального світу (речей та документів), які містять доказову інформацію і в подальшому можуть бути використані для вирішення кримінального провадження по суті [25, с. 270–271]. Водночас доцільно погодитись з С.О. Ковальчуком, що такий підхід є неточним, адже звужує зміст самого поняття. Він обґрунтував це тим, що за такого підходу не враховується можливість встановлення за допомогою пошукових дій осіб, яким відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження [26, с. 104];

– знаходження – це «1. Шукаючи, виявляти кого-, що-небудь десь... 2. Одержувати, мати, здобувати кого-, що-небудь... 4. Зустрічати, заставати кого-, що-небудь десь. // Заставати, виявляти кого-, що-небудь в якомусь положенні, стані. 5. Помічати, бачити у комусь, чомусь що-небудь» [24, с. 469];

– пізнання – це «1. Дія за знач. пізнати... 2. Відображення в свідомості людини явищ реальної дійсності, їхньої сутності» [24, с. 971]. Пізнати – це «1. Осягати розумом явища об'єктивної дійсності, одержувати істинне уявлення про кого-, що-небудь... 2. Виявляти, бачити, впізнавати

в кому-, чому-небудь кого-небудь знайомого або щось знайоме. // Розпізнавати кого-, що-небудь за якимись ознаками, прикметами» [24]. Науковці особливу увагу звертають на пізнавальну функцію під час збирання доказів. На стадії збирання доказів відбувається виявлення доказової інформації, її передача, накопичення. Залежно від застосованого методу пізнання змінюються і шляхи подачі інформації, а також коло і роль тих факторів, які визначають можливість і ступінь її перекручення під час передачі. При цьому різні методи пізнання відіграють різну роль у цьому процесі [27]. Слід погодитись з В.Г. Гончаренком, що «пізнання являє собою діяльність, метою якої є одержання істинного знання про будь-який об'єкт, незалежно від рівня завдань, які стоять перед тим, хто пізнає, та від ступеня загальності одержаних в результаті пізнання знань» [28, с. 4];

– сприймання – це «1. Дія за знач. сприймати... 2. Процес відображення мозком предметів і явищ об'єктивного світу, що діють у даний момент на органи чуття...» [24, с. 1377], а сприймати – це «1. Відображаючи у своїй свідомості предмети і явища об'єктивного світу, що діють у даний момент на органи чуття, ставитися до чого-небудь, реагувати на щось певним чином. // Осягати розумом сенс чого-небудь, осмислювати щось. // Визначати смисл, сенс і т. ін. чого-небудь зором, слухом тощо. // Реагувати на які-небудь сигнали, звуки і т. ін. (про спеціальну апаратуру)» [24, с. 1377]. Цей елемент свідчить про те, що кожна уповноважена особа, яка, наприклад, сприймає речовий доказ, відображає його у своїй свідомості та реагує на це певним чином;

– вилучення – це «Дія за знач. вилучити», а вилучити означає: «1. Вибирати, видаляти що-небудь звідкись, зі складу чогось і т. н. // Забирати що-небудь у когось, конфіскувати...» [24, с. 140]. В'ячеслав Віталійович Вапнярчук зауважує, вилучення, яке завжди передбачає можливість його примусового здійснення, не є обов'язковим атрибутом сприйняття (отримання) доказової інформації, адже окремі доказові відомості за своєю природою не можуть вилучатися, а лише переходити до суб'єкта доказування за волею джерела доказової інформації (наприклад, давання показань свідком, потерпілим, подання висновку експерта тощо) [29, с. 218]. Тобто вилучення як елемент доказування не є постійним;

– витребування – це «Дія за знач. витребувати», а витребувати – це «1. Одержати що-небудь на вимогу. 2. Запропонувати кому-небудь прийти або з'явитися кудись; викликати листом і т. ін.» [24, с. 157]. Витребування полягає в зверненні з вимогою про добровільне надання речей, документів, відомостей, які мають значення для кримінального провадження [30, с. 198]. Таке твердження і корелюється з ч. 2-3 ст. 93 КПК України;

– отримання – це «Дія за знач. отримати», а отримати – «...те саме, що одержувати» [24, с. 867]. Одержувати – це «Дія за знач. одержати», а одержати означає: «1. Брати, приймати те, що надсилається, надається, вручається і т. ін.; отримувати... 2. Приймати для виконання. 3. Здобувати, діставати що-небудь певними зусиллями, якимись діями і т. ін...» [24, с. 827];

– фіксація – це «Дія та її результат за знач. фіксувати й фіксуватися», а фіксувати – «1. Встановлювати, закріплювати що-небудь у певному положенні... 2. Відзначаючи, вирізняти, закріплювати що-небудь у свідомості, в пам'яті, у викладі тощо. // Відображати, закріплювати за допомогою запису, малюнка, фотографії тощо... 4. Записувати, реєструвати. 5. Визначати, встановлювати що-небудь...» [24, с. 1535]. Фіксація доказів визначається як відображення їх змісту, а результат відображення повинен давати максимально повне уявлення про об'єкт, адекватно передавати ті його властивості й ознаки, які, власне, і роблять його доказом [31, с. 20];

– закріплення – це «Дія за знач. закріпити», а закріпити – це «1. Використовуючи яке-небудь кріплення, робити стійким, нерухомим. // Міцно приєднувати, прив'язувати до чого-небудь... 2. Зміцнювати, утверджувати на довгий час, робити тривалим, постійно діючим...» [24, с. 399];

– збереження – це «Дія і стан за знач. зберегти», а зберегти – це «1. Оберігаючи, тримати цілим, не давати пропасти, зникнути... 2. Тримати що-небудь у певних умовах, оберігаючи від псування, руйнування. // Дбаючи, тримати що-небудь у доброму стані, намагатися залишити незмінним... Тримати що-небудь у пам'яті, пам'ятати. 3. Залишати що-небудь для когось; приборігати» [24, с. 440]. Водночас збереження є елементом збирання доказів лише до настання дії інших елементів процесу доказування (перевірка та дослідження доказів);

– посвідчення – це «1. Дія за знач. посвідчувати...», а посвідчувати означає: «1. Будучи свідком чого-небудь або добре обізнаною у якійсь справі людиною, підтверджувати істинність, правильність чого-небудь; свідчити. // Підтверджувати що-небудь поглядом, стверджувальним рухом голови тощо. // Підписом або печаткою завіряти який-небудь документ, надаючи йому чинності. 2. Бути, служити свідченням чого-небудь, доказом істинності, правильності чогось...» [24, с. 1075]. Посвід-

чувальна діяльність означає надання всієї одержаної інформації спеціальних, передбачених законом форм (протокол, постанова тощо) [32]. Як слушно зауважили В.В. Король та В.М. Мельник, посвідчувальна діяльність являє собою сукупність дій, спрямованих на фіксування, тобто закріплення проведених процесуальних дій у встановленому законом порядку. Після чого додали, що матеріальним результатом такої діяльності є протокол або фіксування проведення тої чи іншої слідчої (розшукової) дії за допомогою технічних засобів на носії інформації [33, с. 150]. Водночас положення КПК України свідчать про те, що будь-які способи збирання доказів, які передбачені КПК України, повинні фіксуватись у відповідному документі чи на визначеному технічному носіїві;

– правозабезпечення. Тлумачні словники не дають визначення цього поняття, а лише двох його складових – «право» та «забезпечення». Право – це «1. Законодавство; здійснювана державою форма законодавства, залежна від соціального устрою країни... 2. Система встановлених, або санкціонованих державою загальнообов'язкових правил (норм) поведінки, що виражають волю пануючого класу (в експлуататорському суспільстві) або всього народу (в соціалістичному суспільстві)...» [6]. Забезпечувати – це «...2. Створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось...» [6]. Як влучно ствердив І.Я. Дюрягін, правозабезпечувальна функція полягає в тому, що застосування норм права покликане забезпечувати реалізацію нормативних правил та їх дійсне втілення у фактичну поведінку суб'єктів [34, с. 13]. Зі сторони проведення такої діяльності суб'єктами досудового розслідування, В.П. Півненко зазначив, що вона є примусово-правовою та реалізується з використанням встановлених законом правових засобів, які представляють собою сукупність повноважень, форм і методів діяльності кожного владного суб'єкта досудового розслідування [35, с. 202]. Тобто, з викладеного випливає, що правозабезпечувальна діяльність полягає у тому, що сторони кримінального провадження під час збирання доказів дотримуються правових норм. З цього приводу варто підкреслити висновок, що збирання доказів відбувається не лише у відповідності до норм нормативно-правових актів, а і рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та враховуючи практику Європейського суду з прав людини [36, с. 99]. Слід зважати на обґрунтованість використання практики Європейського суду з прав людини у працях сучасних вчених [37].

Висновки. Проведений аналіз свідчить, що під час формування визначення «збирання доказів сторонами кримінального провадження»: 1) доцільно застосовувати такий його елемент як «знаходження», який охоплює такі терміни як «пошук», «виявлення», «отримання», «одержання» та які окремі науковці визначають їх як самостійні елементи процесу збирання доказів і вживають поряд із терміном «знаходження»; 2) між такими термінами як «фіксація» та «закріплення», що є синонімами [38], слушно вживати як елемент діяльності зі збирання доказів саме «фіксацію», адже він є ширшим за змістом. Тому поняття «збирання доказів» може включати в себе такі елементи як: пізнання, знаходження, сприйняття, витребування, вилучення, збереження та фіксація.

Отже, підсумовуючи викладене, збирання доказів сторонами кримінального провадження являє собою пізнавальну діяльність уповноважених на це суб'єктів, яка полягає у знаходженні, сприйнятті, витребуванні, вилученні, збереженні, фіксації фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження, відповідно до нормативно-правових актів, рішень Конституційного Суду України, постанов Пленуму Верховного Суду та враховуючи практику Європейського суду з прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства України*. № 3. 2015. С. 63–79.
2. Погорецький М.А. Сучасні концепції кримінального процесуального доказування. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтєвського (Харків, 8 листопад 2017 р.) / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 309–312. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/08_11_2017/pdf/146.pdf.
3. Фаринник В.І. Особливості формування доказів та доказування в кримінальному судочинстві України: метод. рек. Харків : Фактор, 2013. 93 с.
4. Гвоздік О., Старенький О. Логіка формування доказової бази в кримінальному провадженні. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 2 (24). 2022. С. 59–63.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник: у 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1972. Т. 3. С. 434. URL: <http://sum.in.ua/s/zbyuannja>.
7. Про затвердження та введення в дію Інструкції про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду : Наказ ГПУ, МВС, Державної податкової адміністрації України, СБУ, Верховного Суду України, Державної судової адміністрації України № 51/401/649/471/23/125 від 27 серп. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10#Text>.
8. Словник української мови. Академічний тлумачний словник: у 11 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1971. Т. 2. С. 350. URL: <http://sum.in.ua/s/dokaz>.
9. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Либідь, 1999. 536 с.
10. Докази та доказування у кримінальному провадженні: навчальний посібник / Р.І. Благута, Ю.В. Гуцуляк, О.М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с.
11. Левковець С.В. Вимоги до сучасних термінів: матеріали XLVII студ. наук.-практ. конф. (Харків, 17–20 грудня 2012 р.). Харків: Укр. інж.-пед. акад. 2012. Ч. 5. Т. 1: Секції: Економіки та організації діяльності суб'єктів господарювання; Українознавства і політології. С. 77.
12. Обрізан Н.М. Захисник як суб'єкт доказування в кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2008. 235 с.
13. Добруцький І., Федоров І. Суб'єкти кримінального провадження: лекція. Одеса. ОДУВС. 2018. 52 с. URL: https://oduv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/Lektsiya_-_3-3.pdf.
14. Хабло О.Ю., Конюшенко Я.Ю., Чурикова І.В. Кримінальний процес: мультимед. навч. посіб. Київ. 2016. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lectons/lecture10_1.html.
15. Суб'єкти кримінального процесу: Кримінальний процес. «Jure». *Український юридичний портал*: веб-сайт. URL: <http://jure.in.ua/tema-4-sub-yekty-kryminalnogo-protsesu/>.
16. Назаров В.В. Кримінальний процес України: навч. посіб. Київ: ФОРМ О.С. Липкан, 2013. 488 с.
17. Криміналістика: підручник / за ред. В.В. Тищенка. Одеса: Вид. Дім «Гельветика», 2017. 556 с.
18. Затенацький Д. Идеальные следы в криминалистике. *Проблеми законності*. № 78. 2006. С. 175–181.
19. Капліна О.В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження за КПК України. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 27 листопада 2013 р.). Одеса, 2013. С. 223–229.
20. Сербін М.М. Доказування у кримінальному провадженні: лекція. Дніпро. ДДУВС. 2016. 182 с.
21. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
22. Метелев О.П. Збирання цифрової інформації як окремий спосіб отримання доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. 2020. Вип. 60. С. 177–180.
23. Тертишник В.М. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 1120 с.
24. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
25. Байдеріна Ю.О. Технологія збирання доказів. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Одеса, 27 листопада 2013 р.). Одеса: «Юридична література», 2013. С. 269–272.
26. Ковальчук С.О. Структура та зміст збирання доказів як етапу їх формування під час кримінального процесуального доказування. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Т. 2. С. 103–107.

27. Збирання доказів у кримінальному процесі. *Мего-Инфо Юридичний портал № 1*: веб-сайт. URL: <http://mego.info/%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D1%96%D0%B2-%D1%83-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%D1%96?page=2>.
28. Гончаренко В.Г. Доказування в кримінальному провадженні: наук.-практ. посіб. / Акад. адвокатури України. Київ: Прецедент, 2014. 42 с.
29. Вапнярчук В.В. Форми вияву доказування суб'єкта в об'єктивному навколишньому світі. *Право і суспільство*. № 4/4. 2015. С. 215–223.
30. Кримінальний процес: підручник / Ю.М. Грошевий, В.Я. Тацій, А.Р. Туманянц та ін.; за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Харків: Право, 2013. 824 с.
31. Скільська Л.Д. Кримінально-процесуальні та тактико-криміналістичні особливості фіксації результатів огляду місця події: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника 2010. 221 с.
32. Жданова І.В. Професійно-психологічна підготовка працівників слідчих підрозділів: навч. посіб. Харків. ХНУВС. 2014. 516 с.
33. Король В., Мельник В. Пізнавальна та посвідчувальна діяльність слідчого як структурні елементи кримінально-процесуального доказування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 33. Т. 2. 2015. С. 148–152.
34. Правозастосування: навч. посіб. / О.А. Назаренко та ін. / за заг. ред. С.Д. Гусарева. Київ: НАВС, ФОП Маслаков, 2020. 160 с.
35. Півненко В.П. Прокурорський нагляд в Україні : навч. посіб. Харків, 2008. 304 с.
36. Дульський О.Л. Правові основи збирання доказів стороною обвинувачення у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. № 74/2. 2020. С. 92–100.
37. Чорноус Ю.М., Гвоздюк В.В. Засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. № 1 (19). 2020. С. 95–101. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20013/1/document%20%2810%29.pdf>.
38. Словник синонімів української мови: веб-сайт. URL: <https://1675.slovaronline.com>.